

Ђурђина Т. Јовановић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Центар за научноистраживачки рад
 ORCID 0009-0008-0686-9221

Душица З. Алексић²
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Центар за научноистраживачки рад
 ORCID 0009-0008-5115-1841

ПОЈМОВНЕ МЕТАФОРЕ СА ИЗВОРНИМ ДОМЕНОМ ОЖИЉАКА И РАНА У САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ ЈЕЗИКУ³

Предмет овог рада односи се на начине на које се апстрактне емоционалне и друштвене појаве концептуализују посредством појмовних метафора заснованих на домену телесних повреда. Циљ истраживања био је да се покаже на који начин изворни домен телесних повреда РАНА И ОЖИЉАКА учествује у концептуализацији апстрактних појмова у различитим контекстима у савременом српском језику. Корпусна анализа показала је да се ови модели систематски јављају у различитим контекстима, при чему се апстрактни појмови поимају као повреде које крваре, зарастају или остављају трајне ожиљке. Истраживање показује да се изворни домен РАНА И ОЖИЉАК у српском језику користи за концептуализацију различитих апстрактних појава, укључујући емоционална стања, моралне и духовне феномене, спортске неуспехе и колективне и националне кризе. Анализа такође показује да когнитивни механизам пресликавања „један према више” омогућава да апстрактна искуства буду схваћена кроз непосредно

1 djurdjina.jovanovic@filum.kg.ac.rs

2 dusica.aleksic@filum.kg.ac.rs

3 Истраживање спроведено у раду финансирало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор о преносу средстава за финансирање научноистраживачког рада истраживача на акредитованим високошколским установама у 2026. години број: 451-03-33/2026-03/ 200198.).

телесно искуство, чиме се потврђује да метафора није само стилска фигура, већ и фундаментални механизам мишљења.

Кључне речи: појмовне метафоре, изворни домен, циљни домен, ожиљак, рана, српски језик.

1. Увод

Когнитивна лингвистика, као теоријски приступ проучавању језика, настала је крајем седамдесетих и почетком осамдесетих година прошлог века, пре свега у радовима Џорџа Лејкофа (у којима је и добила садашње име), М. Џонсона, Л. Талмија и Роналда Лангакера (Кликовац 2018: 7). Настала је као реакција на генеративну граматику Ноама Чомског која је фокусирана на формалну синтаксичку анализу одвојену од семантике и лексикона. У складу са овим, постојала је оштра разлика између језичког и ванјезичког знања, односно између семантике и прагматике (Филиповић Ковачевић 2021: 39). Нова школа когнитивне лингвистике не прави разлику између семантике и прагматике, јер је језичко знање у великој мери обликовано ванјезичким знањем (Филиповић Ковачевић 2021: 40). Језик се у когнитивној лингвистици тумачи „као инструмент за организовање, преобликовање и преношење информација”, док је њен циљ проналажење објашњења „начина на који се формира и функционише људска концептуализација, шта усмерава језичку категоризацију спољног света, и напokon, стварање метафора као одраза људског искуства у језику” (Савић 1993: 20). Метафора представља једну од централних тема у когнитивнолингвистичким истраживањима, поготово захваљујући теорији појмовних метафора. У когнитивној лингвистици, метафора се посматра као когнитивни механизам помоћу којег човек мисли, разуме свет око себе и организује искуство (Филиповић Ковачевић 2021: 70), а не традиционално као језичко, стилско средство, где не представља саставни део људске комуникације и мишљења (Кевечеш 2010: 9). С обзиром на тему рада, у наставку ћемо објаснити метафору као механизам мишљења, те ћемо пажњу усмерити на теорију појмовне метафоре. Важно је напоменути да теорија појмовних метафора није једина когнитивнолингвистичка теорија која се бави метафорама, али јесте најутицајнија и за когнитивнолингвистички приступ парадигматична (Расулић и Мишковић-Луковић 2020: 13).

2. Теорија појмовне метафоре

Теорију појмовне метафоре поставили су Лејкоф и Џонсон 1980. године у књизи *Metaphors We Live By*, револуционарној у лингвистици, која метафору дефинише као когнитивни феномен (Филиповић Ковачевић 2021: 70). Метафора, као механизам мишљења, омогућава разумевање једне врсте искуства помоћу друге и има конститутивну улогу у организацији појмовног система (Расулић и Мишковић-Луковић 2020: 13). Лејкоф и Џонсон (2003: 8–9) наводе да је „наш појмовни систем, помоћу којег мислимо и деламо, у основи метафоричан по природи”, те да је „суштина метафоре разумети и доживети једну ствар у смислу друге”. Они такође истичу да метафору као механизам мишљења примењујемо несвесно и аутоматски кад год се укаже потреба за тим и да је наше апстрактно мишљење највећим делом метафоричко (Кликовац 2008: 59).

Појмовна метафора подразумева међудоменско појмовно пресликавање, односно пресликавање елемената појмовне структуре из изворног домена на циљни домен (Лејкоф 1993). И сами Лејкоф и Џонсон кажу да је појам који се жели разумети (тзв. циљни домен) обично апстрактан, а да је појам на основу ког се он разуме (изворни домен) обично конкретан и искуствено ближи (Кликовац 2008: 59), што је у директној вези са Гибсовим (1996: 311) запажањем да метафоре и настају како би нам помогле да опишемо појаве које нам нису искуствено доступне. Појмовна метафора уобичајено се представља у виду формуле: А је Б, односно по обрасцу циљни домен је изворни домен (Расулић и Мишковић-Луковић 2020: 13; Филиповић Ковачевић 2021: 71).

Битно је напоменути да се у когнитивној лингвистици термин *метафора* односи на појмовну метафору, односно на метафоричко појмовно пресликавање, а за конкретне језичке реализације појмовних метафора користи се термин *метафорички израз* (Расулић и Мишковић-Луковић 2020: 14).

При поступку пресликавања (енгл. *mapping*), полази се од појава које су човеку блиске у свакодневном искуству, односно од онога што доживљава кроз сопствено деловање у стварности путем чула и когнитивних способности (Дескамп 2007: 20). Дакле, долази до пресликавања структура једног конкретнијег појма или појмовног домена на други апстрактнији појам или појмовни домен (Драгић 2015: 11). Пресликавања код појмовних метафора су једносмерна – од изворног ка циљном домену (Лејкоф 1993; Кевечеш 2002; Кликовац 2004). Поред тога, међудоменска

пресликавања увек се одвијају у релацијама „један према више” и „више према један” (Расулић и Мишковић-Луковић 2020: 15). Другим речима, један изворни домен може служити концептуализацији више циљних домена (нпр. помоћу изворног домена путовања метафорички се структурирају циљни домени живот, љубав, каријера, активности, политички процеси итд.), док се један циљни домен може концептуализовати помоћу више изворних домена (нпр. циљни домен љубав метафорички се структурира помоћу изворних домена путовања, физичке силе, болести, чаролије, лудила, рата итд.). Дакле, исти појам често може бити представљен помоћу више различитих метафора које се међусобно допуњују, али које не морају нужно бити у сагласности (Лејкоф и Џонсон 1980/2003: 86; Кликовац 1998: 37). Битно је напоментути и да су међудоменска пресликавања увек делимична – у циљном домену долази до метафоричког истицања одређеног аспекта, док се други његови аспекти прикривају (Лејкоф и Џонсон 1980: 10–13), што се још назива и *перспективизацијом*, у смислу бирања одређених аспеката семантичке структуре (Тејлор 1995: 90). На пример, у метафори ВРЕМЕ ЈЕ НОВАЦ⁴ пресликавање се одвија са изворног домена НОВАЦ ка циљном домену ВРЕМЕ. Изворни домен пружа концептуалне елементе као што су *проиштии*, *ишедеи*, *џуби*, *улаџаи*, који се преносе у домен времена. Међутим, пресликавање је делимично, јер се не преносе све карактеристике новца – нпр. време не може бити физички похрањено нити се може материјално акумулирати. Тиме се показује да је пресликавање једносмерно (из домена НОВЦА ка домену ВРЕМЕНА) и ограничено на поједине аспекте изворног домена који омогућавају разумевање апстрактног појма кроз конкретнији оквир.

Метафоричка пресликавања најчешће су мотивисана искуственим корелацијама, односно изворни домени су врло често утемељени у телесном искуству (Лејкоф и Џонсон 1999), што представља један од разлога одабира овакве теме. Очекујемо да ће изворни домен ТЕЛЕСНИХ ПОВРЕДА, конкретније РАНА И ОЖИЉАКА, учествовати у концептуализацији

4 Ову појмовну метафору Лејкоф и Џонсон (1980/2003: 139–146) разматрају као једну од новијих метафора која представља последицу културолошких промена. Кликовац (1998: 36) сматра да ова метафора не постоји у свим културама и да представља производ савременог, индустријског друштва, у којем се рад, који је начин да се заради новац, нужно повезује са временом које је потребно да се он приведе крају. Зато се радник плаћа на сат, дан, седмицу, месец и сл. У нашој култури време се практично изједначава са новцем и када су у питању телефонски импулси, камате на уложен новац итд.

различитих и многобројних циљних домена у српском језику, имајући у виду њихово утеловљено искуство.

С обзиром на то да су се Лејкоф и Џонсон (1980: 14–15; 25–26; 62–63) усредсредили на метафору као конвенционалан начин мишљења, они, на основу различитих пресликавања између изворних и циљних домена, нуде класификацију метафора на структурне, оријентационе и онтолошке.⁵ Код структурне метафоре (нпр. РАСПРАВА ЈЕ РАТ) један појам се метафорички структурира помоћу другог тако што ентитети циљног домена кореспондирају са ентитетима изворног домена. Наведени пример представља стандардни пример у литератури и биће илустрован конкретним реализацијама у српском језику:

РАСПРАВА ЈЕ РАТ⁶

Не могу га победити у расправи.

Нападао је сваки мој аргумент.

Донекле се бранио, а онда је променио тактику и прешао у напад, и убедљиво је потукао саговорника.

У наведеном примеру елементи изворног домена РАТ пресликавају се на елементе циљног домена РАСПРАВА, што доводи до когнитивног модела у ком се расправа схвата као борба између супротстављених страна. Језичке реализације ове метафоре јављају се у изразима као што су *победити* у *расправи*, *брани*ти се, *пои*ћући саговорника и сл. и на тај начин конкретизују апстрактну когнитивну структуру кроз лексичке изборе и синтаксичке облике.

Оријентационе метафоре (нпр. ДОБРО ЈЕ ГОРЕ, ЛОШЕ ЈЕ ДОЛЕ) засноване су на просторном односу; позитивни концепти углавном се доживљавају као нешто што је горе, нпр. СРЕЋА ЈЕ ГОРЕ (*Рас*ће од среће), док се негативни концепти доживљавају као нешто што је доле, нпр. ТУГА ЈЕ ДОЛЕ (*Пао сам у де*пресију). Онтолошке метафоре апстракцијама приписују статус предмета, супстанци и сл. као у примеру УМ ЈЕ МАШИНА (*Мозак* јој *ради* као *сам*). Поред ове класификације метафора, постоји и подела метафора према критеријуму општости – метафоре специфичног

5 Ова класификација метафора је касније ревидирана, односно проширена новим категоријама или измењена у оквиру савремених приступа.

6 Наведену појмовну метафору изворно описују Лејкоф и Џонсон (1980) (енгл. ARGUMENT IS WAR), а у српском језику је разматра Кликовац (2004).

нивоа и генеричког нивоа (Лејкоф и Тарнер 1989; Лејкоф 1993), као и према степену конвенционалности – конвенционалне и неконвенционалне/нове метафоре (Лејкоф и Џонсон 1980/2003; Лејкоф и Тарнер 1989).

Филиповић Ковачевић (2021: 70–75), позивајући се на примере појмовних метафора које даје Кевечеш (2010: 6–9; 96–100), пружа њихове преводне еквиваленте и описује њихове механизме функционисања, како у енглеском, тако и у српском језику. За структурну метафору ЉУБАВ ЈЕ ПУТОВАЊЕ наводи примере попут *Види колико далеко смо стигли, Пути је био тврновић, Ми смо на раскрсници, Ова веза је у ћорсокаку*, на основу којих се види метафоричко пресликавање са изворног домена на циљни (Филиповић Ковачевић 2021: 72). Такође, за оријентациону метафору СРЕЋА ЈЕ ГОРЕ, Филиповић Ковачевић (2021: 74) наводи примере попут *Скакао је од среће и Била је на седмом небу*, што оријентацију ка горе повезује са позитивном квалификацијом. На основу ових, и многих других примера, можемо видети колико су метафоре свеприсутне у свакодневном говору и животу и „уткане” (Тривић 2017: 229) у нашу свакодневицу, те могу утицати и на начин изражавања и размишљања. Дакле, метафора није стилска фигура која се јавља само у књижевности, већ представља „свеприсутно својство свакодневног говора”, те је самим тим неизбежна и у људском мишљењу (Грујић 2020: 29).

Когнитивнолингвистички приступ метафори, оличен у теорији појмовне метафоре (мада не на њу и сводљив), не претендује да метафору дефинише унитарно, већ да осветли значај и сложеност метафоричког мишљења у различитим појавностима, укључујући и стварање и разумевање различитих видова метафоричког значења у језику.

(Расулић и Мишковић-Луковић 2020: 21)

Истраживања у овој области су већим делом усмерена на мотивисаност и утемељеност појмовних метафора у телесном искуству човека (Кликовац 1998; Тејлор 1995; Кевечеш 2002; Гибс 1996 и др.). У савременој србистичкој литератури постоји значајан број истраживања посвећених појмовним метафорама, која се крећу од анализа појединачних метафоричких модела (Јаневска 2020; Грујић 2020; Тривић 2017; Манојловић 2017 и др.) до радова усмерених на њихову примену у настави (Радић Бојанић 2010; Радић Бојанић 2011; Ђорђевић 2014 и др.). Одабрана литература представља релевантан оквир за ово истраживање јер пружа увид у начине на које се појмовне метафоре испољавају у различитим дискурзивним

контекстима српског језика, као и у њихов когнитивни и комуникативни потенцијал. Посебно је значајна монографија „Појмовна метафора и метонимија у теорији и пракси” (Филиповић Ковачевић 2021), која систематски повезује теоријске основе и емпиријску примену когнитивнолингвистичког приступа, при чему објашњава механизме пресликавања између домена и њихову улогу у концептуализацији искуства. Овај рад представља један од полазних теоријских извора за анализу метафоричких образаца у српском језику, јер омогућава да се метафоре телесних повреда сагледају као део ширег когнитивног система који обликује језичку и културну перцепцију.

3. *Корпусни приступ проучавању метафора*

Анализа корпуса у лингвистици користи се да означи врсту емпиријског истраживања које се спроводи на одабраном узорку, углавном тексту, који је адекватан за изучавање одговарајуће језичке појаве (Херартс 2010). Предност коришћења корпуса огледа се у томе што он омогућава, пре свега, проверљивост резултата, а потом и пружа велики број неизазваних и спонтано насталих језичких чињеница и података (*ibid.*, 11). Критеријуми за разликовање корпуса (Дејнан 2005: 75–78) тичу се врсте текста, што се односи на дистинкцију општих и специјализованих текстова, целовитости текста, дакле, да ли се састоји од читавог текста или једног дела, као и типа текста – да ли је текст отвореног или затвореног типа. Такође, при одабиру корпуса мора се водити рачуна и о његовој репрезентативности.

Дејнан (2005: 92) наводи да се истраживања метафора на конкретном корпусу одвијају у смеру одоздо навише, док традиционални приступ подразумева смер одозго наниже. То значи да је неопходно прво идентификовати лексичке метафоре, па тек онда установити појмовне метафоре. Идентификација метафора има четири основна корака: 1) читање текста у целости како би се остварило глобално разумевање текста; 2) утврђивање лексичких јединица у тексту; 3) свакој лексичкој јединици треба установити значење у датом контексту, при чему треба водити рачуна о томе да ли постоји још основније значење у другим контекстима; ако такво значење постоји, даље је неопходно утврдити однос контекстуалног и основног значења; уколико контекстуално значење одудара од основног, треба утврдити да ли се оно може разумети помоћу поређења са основним

значењем; 4) уколико је разумевање могуће, онда се долази до закључка да је посреди метафоричко значење (Стен и др. 2007: 3).

Полазећи од теорије појмовне метафоре, у овом раду ћемо дати детаљну анализу примера појмовних метафора чији је изворни домен телесна повреда, тачније ОЖИЉАК и РАНА. Дати изворни домен изабран је за ово истраживање будући да се телесне повреде често користе као симболи апстрактних стања, као што су емоционална бол, траума или унутрашње кризе, што овај зборник додатно тематизује. Поред тога, Кевечеш (2002: 16) наводи да општа својства свих врста болести често чине метафоричке изворне домене. Примери од којих је сачињен наш корпус резултати су претраге српског онлајн корпуса, *The Serbian Web Corpus (srWaC)*, који је доступан у оквиру софтверског алата Sketch Engine⁷. Примери се наводе у изворном облику, уз употребу курзива којим се истичу метафорички изрази ради лакшег разумевања везе између изворних и циљних домена. На основу значења одабраних лексичких јединица, њихове повезаности са циљним доменом и функције у контексту, идентификовали смо изворни домен из којег се врши концептуализација циљног домена. Најпре су истакнути метафорички изрази и евидентирани појмовне метафоре на које упућују, а потом је дата детаљна анализа механизма пресликавања са изворног на циљни домен. Циљ истраживања јесте да се покаже на који начин изворни домен телесних повреда учествује у концептуализацији апстрактних појмова у српском језику, у зависности од контекста употребе метафора, односно тематских и комуникативних сфера у којима се оне реализују (нпр. политички, спортски, религијски дискурс). На основу теоријских полазишта когнитивне лингвистике и претходних истраживања о појмовним метафорама, формулисане су следеће хипотезе:

1. Појмовне метафоре засноване на домену телесних повреда (рана, ожиљак) учестало се користе за описивање апстрактних друштвених и емоционалних појава, као и колективних или индивидуалних криза.
2. У анализи метафоричких израза унутар испитаног корпуса јавља се модел пресликавања релације „један према више”, при чему исти изворни домен може учествовати у концептуализацији више различитих циљних домена.

7 <https://www.sketchengine.eu/>, приступљено 25. 7. 2025. у 17.41.

4. Анализа корпуса и дискусија

Као што је већ речено, корпус сачињавају примери пронађени у српском онлајн корпусу *srWas*. Претрага корпуса је обухватала мануелно прегледање свих примера који су били резултат претрага лексема *рана* и *ожиљак* како би се утврдило који примери су метафорични. Након тога сачињен је корпус који обухвата само метафоричне примере (381), који су потом разврстани на основу контекста употребе у којима се јављају: патриотизам/национализам, спорт, религија, емотивна повреда и рат, на основу којих су метафоре даље детаљно анализиране. Иако су лексеме *рана* и *ожиљак* посматране у заједничком корпусу, у анализи је направљена разлика између концептуализација које се заснивају на мотиву активне повреде (изворни домен *ране*) и оних које подразумевају њене последице (изворни домен *ожиљка*). На тај начин се уочавају различити когнитивни модели: *рана* као изворни домен повреде, активног бола или неуспеха, и *ожиљак* као домен трајног трага или последице проживљеног искуства. Ова разлика омогућава прецизније сагледавање сличности и разлика у појмовним мапирањима и метафоричкој динамици.

Примери (77 од укупног броја посматраних примера) у оквиру контекста **патриотизам/национализам** указују на појмовну метафору *НАЦИЈА ЈЕ ТЕЛО* која се формира око лексема *рана* и *ожиљак*.

1. *Србија* још дан данас *није излечила дубоке ране* подела и неслоге које су биле карактеристика српског народа од ослобођења.
2. *Косово* је једна тешка, опасна, отворена *рана која* перманентно *крвари*.
3. За почетак требало би укинути управо тај Пешчаник који је једно од најпрљавијих места и најгорих *ожиљака на телу Србије*.
4. Из тог васкрснућа, под утицајем ондашњих глобалиста, српска краљевска династија, седам година касније, усвајањем видовданског устава, и формално улази у југословенски пројекат, чиме на *српском националном бићу оштвара трајну рану*.
5. Не помажу ни The Rolling Stones чији је концерт био величанствени изузетак од српског сивила: дошли, одсвирали, отишли – а ми се вратили пробаним домаћим херојима чије епско гуслање служи као мелем на *рану сваког овдашњег патриоше*.
6. Формирање садашње владе и њен четворогодишњи рад, који се показао као погубан на свим пољима, *оштавиће дубоке ожиљке Србији*.

Наведени примери показују пресликавање карактеристика својствених људском телу на државу и њен народ. Људско тело је, по Кевечешу (2002: 16) идеалан изворни домен, јер је за нас јасно дефинисан и (верујемо) да га добро познајемо. Да је људско тело изворни домен показује чињеница да се учестало јављају конструкције које садрже лексеме *излечити*, *отворена*, *крварити*, *тело*, *залечити*, *оставити*, а које се пресликавају на циљни домен – нацију. Када је у питању циљни домен, Кевечеш (2002: 22) наводи да су концепти друштва и нације изузетно сложени, те да та сложеност захтева метафоричко разумевање, тако што се одређени аспекти друштва посматрају као машине или људско тело. Унутар ове метафоричке структуре, домени ране и ожиљка не представљају исту врсту искуства, већ две различите фазе у концептуализацији односа нације према сопственим историјским траумама. РАНА означава актуелну, још увек болну и отворену кризу унутар националног бића. Она упућује на нерешене проблеме, унутрашње поделе или губитке који „крваре” у садашњем тренутку и спречавају колективно помирење (метафора се реализује путем метафоричких израза: *отворена рана*, *рана која крвари*, *мелем на рану*). У том смислу, РАНА представља активни процес страдања који се и даље дешава. С друге стране, ОЖИЉАК представља траг прошле, али незаборављене трауме, трајни подсетник на страдање које је већ прошло, али је постало део националног идентитета (метафорички изрази: *дубоки ожиљци*, *ожиљак на телу Србије*). Док РАНА симболизује бол који још траје и који тражи исцељење, ОЖИЉАК симболизује последицу тог бола – стабилизација, али непролазан траг колективног искуства. Оба домена представљају изворне домene подметафора које се реализују у оквиру комплексне метафоре НАЦИЈА ЈЕ ТЕЛО, у којој се НАЦИЈА представља као живи организам способан да буде рањен, да крвари, али и да зацели, при чему физичке карактеристике тела постају средство за разумевање сложених социокултурних појава. На тај начин, обе подметафоре, НЕПОМИРЕЊЕ ЈЕ РАНА и ТРАУМА ЈЕ ОЖИЉАК, представљају појединачна пресликавања унутар ширег концептуалног модела НАЦИЈА ЈЕ ТЕЛО, који омогућава да се колективна искуства страдања, бола и историјских подела схвате кроз категорије физичког искуства. Дакле, људско тело (НАЦИЈА) може на себи носити отворену рану (бреме) која може крварити (трајно страдати) или бити залечена (помирење), а за собом може оставити ожиљак (трајни траг, трајна последица националне трауме). Будући да се апстрактне појаве коцептуализују као физички ентитети, а нација као друштвени ентитет

добиаја карактеристике људског тела, у питању је онтолошка метафора (Лејкоф и Џонсон 1980: 62–63).

Изворни домен: тело	Циљни домен: нација
Отворена рана	⇒ Нерешен проблем, бремене
Крварење	⇒ Трајно страдање
Зарастање	⇒ Помирење, решење
Ожиљак	⇒ Трајна последица

Примери у контексту **религија** (укупно 48 примера унутар анализираног корпуса) показују да се лексеме *рана* и *ожиљак* у религијском дискурсу најчешће јављају у контексту моралних и духовних проблема, греха, раскола и подела. Иако обе припадају истом изворном домену телесних повреда, ове лексеме одражавају различите когнитивне аспекте: *рана* означава процес који је активан, болан и тек треба да буде исцељен, док *ожиљак* представља траг некадашње повреде, односно сведочанство искуства и пролазности бола. Управо због тога је у анализи било неопходно посматрати ова два концепта одвојено – *рана* као симбол нарушавања духовне или моралне целине, а *ожиљак* као симбол последице и опомене. Такво разграничење омогућава прецизније сагледавање различитих фаза у процесу духовног опоравка и метафоричке концептуализације греха. Кевечеш (2002: 24) истиче да се Бог, слично концептима друштва и нације, концептуализује као особа, док се други аспекти религиозног искуства поимају метафорички, јер нису засновани на непосредном искуству. Издвојени примери из корпуса приказују пресликавање у оквиру појмовне метафоре ГРЕХ ЈЕ РАНА. У религијском контексту метафора ГРЕХ ЈЕ РАНА заснива се на широј концептуалној шеми ДОБРО ЈЕ ЦЕЛО, у којој целина представља стање моралне и духовне исправности. Повреда, као нарушавање физичке целине, пресликава се на грех као нарушавање духовне или моралне целине. Другим речима, *рана* се јавља као видљива последица нарушавања онога што је *цело*, односно *добро*. Пресликавање је једно- смерно и делимично, јер се истичу аспекти нарушавања и могућности исцељења (РАНА ⇒ ГРЕХ, ЛЕЧЕЊЕ ⇒ ПОКАЈАЊЕ, ОПОРАВАК ⇒ СПАСЕЊЕ). На овај начин се духовни пад концептуализује као процес који је могуће излечити, што омогућава метафоричко разумевање апстрактних појмова кроз телесно искуство:

7. У корену наших унутрашњих и друштвених расцепа, који у различитој мери вређају достојанство и вредност људске личности, у *срж човековог бића стоји рана*: „У светлу вере, ту рану називамо *грехом* – почев од прародитељског греха који сви наслеђујемо рођењем, све до греха који свако од нас чини злоупотребљујући сопствену слободу”.
8. Нико се не може спасити од греха, *од рана нанесених души његовој*, док колико толико не позна милости истину Божју, откривену у Светом писму.
9. *Ја сам сав – једна рана*. У мени није остало никакве наде за спасење, и пакао је готов да ме прогута живог.
10. И дуго времена *лечећи рану душе* духовним лековима, свети игуман са великом муком успе да палог брата одврати од очајања и утврди у покајању, тешећи га надом милости Божје.
11. О *греховним ранама* говори пророк, који је и сам погрешио и у самом себи осетио сав смрад греха. Колико се из овог признања види нечистота прашњавих грехова толико се исто види и потоња чистота покајника.

Метафора ГРЕХ ЈЕ РАНА омогућава да се религијски дискурс тумачи у етичком светлу – грех представља повреду и духовни пад појединца, а појединац се може искупити, односно излечити покајањем. Изворни домен је РАНА, који се може схватити као физичка повреда, а пресликавање се врши на циљни домен, односно ГРЕХ. Пресликавање је праћено лексемама: *сјасијши, покајање, лечење, душа*. Грех и духовни пад тумаче се као немогућност избављења без покајања и спасења, што заправо симболизује враћање у исправно стање. Метафора ГРЕХ ЈЕ РАНА представља онтолошку метафору (Лејкоф и Џонсон 1980: 62–63). Грех се поима као рана коју је могуће излечити покајањем, што омогућава да се о духовном паду говори у терминима физичке повреде и процеса исцељења. Такво пресликавање не само да пружа когнитивни оквир за разумевање апстрактног домена, већ и структурише религијски дискурс.

Изворни домен: рана

Рана

Лечење

Опоравак

Циљни домен: грех

⇒ Грех, духовни проблем

⇒ Покајање

⇒ Спасење, опроштај

Емотивна повреда представља један од најбогатијих концептуалних оквира у језику (у нашем корпусу јавља се у 119 примера од укупног броја посматраних примера), јер се у њој психолошка и унутрашња стања често описују терминологијом која потиче из физичког искуства (Кевечеш 2002: 21; Филиповић Ковачевић 2021: 77). У корпусу се уочава учестала употреба лексема као што су *рана*, *ожиљак*, *шраг*, које се преносе са изворног домена телесних повреда на циљни домен емоционалних стања и међуљудских односа. Оваква метафоричка структура омогућава да се сложена и често апстрактна осећања као што су љубавна бол, издаја или разочарање концептуализују на опипљив начин – као процеси који крваре, нарастају или остављају ожиљке. Тако се емоционално искуство језички обликује као низ повреда и њихових последица, што сведочи о снажној вези између телесног и психолошког у људској когницији (Кликовац 2008: 59). Емоционалне повреде у корпусу се концептуализују као физичке ране које се могу отворити, крварити, зарастати или остављати ожиљке, па се тако следећи примери могу сврстати под концептуалну метафору ТУГА ЈЕ РАНА:

12. Покушао сам да покренем тај дијалог који треба *шу рану*, ту бол некако *да исцели*.
13. Ироније судбине поново *је отворила ране* несрећној Бранки и њеном сину Ненаду, који су у једном дану остали без три члана породице.
14. *Носећи у себи као ожиљак* и ореол слику оног што је могао да буде, он се стиди своје јалове врсности.
15. Прељуба је издаја, скрнављење емоција, бирање неког другог пута, *напошење ране* вољеном бићу, губитак, промена.
16. Због осећања кривице, те *неоткривене душевне ране*, многи од мојих пацијената платили су скупу цену: године очајања и болести.

Примери у којима се врши пресликавање са изворног домена РАНА на циљни домен ТУГА најчешће су праћени лексемама *ожиљак*, *исцелити*, *отворити*, *крварити*, *нанети*. Ове лексеме потичу из изворног домена физичких повреда и у емоционалном контексту метафорички се користе за опис психолошког стања, чиме се апстрактно емоционално искуство представља као опипљиво и телесно. Емоционално стање метафорички се структурира појмовним оквиром физичке повреде. Изворни домен даје читав низ елемената (отварање, крварење, нарастање, ожиљак) који се систематски пресликавају на емоционални домен и омогућавају детаљно

разумевање емоционалне патње кроз физичко искуство, па се због тога ова појмовна метафора може сврстати у структурне метафоре (Лејкоф и Џонсон 1980: 14–15).

Изворни домен: рана	Циљни домен: туга
Нанети рану	⇒ Изазвати бол
Отворити рану	⇒ Поново оживети патњу
Ожиљак	⇒ Немогућност опоравка
Исцелити рану	⇒ Превазићи тугу

У контексту **емотивних повреда** уочава се још један пример појмовне метафоре која се јавља учестало. Као што физички ожиљак остаје након повреде, тако и траума наставља да постоји као подсетник на догађаје из прошлости. Наведени пример показује да се апстрактна психолошка искуства концептуализују кроз телесно искуство, при чему се уочава појмовна метафора ТРАУМА ЈЕ ОЖИЉАК.

17. Бол осете њена деца. Мала су то деца, али не толико мала да не схватају ништа, а ни толико велика да умеју сама. Колики *ожиљак* *што осџави* на њиховом срцу, у њиховим животима.
18. Познавајући себе *што би осџавило велики ожиљак* на мом срцу и можда бих на крају рекла опраштам, али не бих нити једног тренутка могла заборавити.
19. Није страшно пасти саплетен својим крилима сатканим од надања, жеља, снова. Паднемо, устанемо, *осџану ожиљци*. Страшно је пасти са ножем у леђима, та *рана никада не зарасџа*.
20. Одштета која би им била исплаћена вероватно би послужила као хидроген да се *исџере рана*. Шта год да јесте, *осџали су ожиљци*.

За разлику од РАНЕ, која означава активну и болну фазу повреде, ОЖИЉАК упућује на њен трајни траг. У појмовној метафори ТРАУМА ЈЕ ОЖИЉАК, психолошке последице негативних искустава представљене су као видљиви трагови прошлих повреда који остају и након што бол мине. ОЖИЉАК тако постаје симбол трајне унутрашње последице, сећања и немогућности потпуног опоравка. Лексеме као што су *ожиљак*, *дубоки*, *осџавиџи*, *живеџи* са пресликавају особине телесних ожиљака на домен психичких траума. У свим наведеним примерима пресликавање се врши са изворног домена ОЖИЉАК на циљни домен ТРАУМА, како би се он конкретизовао

и ближе објаснио. Овај вид пресликавања такође чини део структурних метафора (Лејкоф и Џонсон 1980: 14–15). Свака од наведених реченица у себи садржи неку психолошку трауму, која се представља као ожиљак или рана која никада не зараста и на тај начин добија своју физичку форму.

Изворни домен: ожиљак	Циљни домен: траума
Оставити ожиљак	⇒ Доживети трауматско искуство
Рана која не зараста	⇒ Трајна последица
Испирање ране	⇒ Потискивање трауме
Велики/дубоки ожиљак	⇒ Болно/трауматско искуство

Док је метафора *ТУГА* ЈЕ РАНА усмерена на интензитет и активно процесуирање емоционалног бола, метафора *ТРАУМА* ЈЕ ОЖИЉАК фокусира се на трајност и последице тог бола.

У **спортском дискурсу** се врло често говори о победама, поразима, успесима и неуспесима, па се тако лексеме *рана* и *ожиљак* користе како би симболички представиле трајне психолошке последице које спортски исходи остављају на спортисте. У том контексту је најочљивија појмовна метафора НЕУСПЕХ/ПОРАЗ ЈЕ ПОВРЕДА (у 54 примера од укупног броја примера), која се имплицитно супротставља метафори ПОБЕДА ЈЕ ИСЦЕЉЕЊЕ.

21. Голови и победа преко су потребни нашој фудбалској нацији, само успех у дуелу са Шкотском у Новом Саду може да колико-толико *залечи фудбалске ране после неуспеха* у текућим квалификацијама за СП 2014. године.
22. Шеф црно-беле струке не крије да му *рана* од елиминације из квалификација за Лигу шампиона *није зацелила*, поготово је она болела док је гледао како Генк улази у елиту.
23. Није се Новак превише радовао иако је остварио огроман успех тријумфом у Мелбурну, *не желећи да стиаје на рану* свом великом пријатељу ког зна још од јуниорских дана. Видело се колико је Мареју било тешко после пораза и што ће морати и даље да се носи са тим тешким бременом да још увек нема гренд слем титулу.
24. Није фудбал рат, то је само обичан спорт, они су нас победили сад, једном ћемо ми победити и тако то иде у круг. Наравно да није лако заборавити то и да *ожиљци сиоро зарастају*, али ви *отшвараше ране* тако што повећавате тензију.

25. Искрен да будем, после њиховог неуспеха у квалификацијама за олимпијску норму, медаља је дошла као *мелем на рану* – констатовао је тренер из Шапца који ради са групом од шест репрезентативаца.

У наведеним примерима уочљиво је пресликавање са изворног домена ПОВРЕДА на циљни домен НЕУСПЕХ/ПОРАЗ, које се на језичком плану реализује кроз лексеме *залечити*, *зацелити*, *стајати на*, *споро зарастати*, *ошивајати*, *мелем* и слично. Другим речима, појмови из физиологије (рана, ожиљци, лечење) пресликавају се на сферу спортских исхода и њихових последица. Иако наведени појмови означавају физичка оштећења тела и његово излечење, у датом контексту они упућују на психолошке последице пораза, односно на потребу за ублажавањем емоционалног бола који тај неуспех изазива. На тај начин се особине телесних повреда пресликавају на домен спортских резултата. ПОВРЕДА (ПОРАЗ/НЕУСПЕХ) може оставити отворене ране и ожиљке који споро зарастају (дуготрајне психолошке последице), којима је потребно излечење или мелем (победа, медаља). Међутим, битно је истаћи да се у оквиру истог тематског поља могу препознати две повезане, али различите метафоре: већ поменута НЕУСПЕХ/ПОРАЗ ЈЕ ПОВРЕДА, и ПОСЛЕДИЦА НЕУСПЕХА/ПОРАЗА ЈЕ ОЖИЉАК. Ово запажање се заснива на разлици између језичких реализација концептуализација заснованих на домену РАНЕ и ОЖИЉКА. Наиме, лексема *рана* понекад, као у примеру „рана која није зацелила”, означава дуготрајну психолошку последицу пораза, али у когнитивном смислу ипак задржава аспект активног бола и захтева процес лечења. Насупрот томе, *ожиљак* упућује на последицу тог процеса, односно на трајан траг који остаје након што је бол прошла. На основу Лејкофове и Џонсонове (1980: 14–15) поделе метафора, метафора НЕУСПЕХ/ПОРАЗ ЈЕ ПОВРЕДА, као и метафора ПОСЛЕДИЦА НЕУСПЕХА/ПОРАЗА ЈЕ ОЖИЉАК, спада у структурне метафоре с обзиром на то да се апстрактан појам СПОРТСКОГ НЕУСПЕХА структурира помоћу јасно дефинисаног и конкретно доживљеног концепта ФИЗИЧКЕ ПОВРЕДЕ, односно апстрактан појам ПОСЛЕДИЦЕ се концептуализује на основу искуствено блиског појма ОЖИЉКА.

Изворни домен: повреда
 Ране
 Рана која није зацелила /
 Ожиљци који споро зарастају
 Мелем на рану

Циљни домен: неуспех
 ⇒ Спортски неуспеси/позази
 ⇒ Дуготрајна психолошка
 последица
 ⇒ Медаља/победа

Залечити ране

⇒ Ублажити последице неуспеха
головима/победом

Отварати ране

⇒ Поново проживљавати неуспех

Посебно место у корпусу заузима **ратни контекст**, који се издваја по великом броју примера (83 од укупног броја примера) и по специфичном начину метафоричког обликовања стварности, укључујући бомбардовања, геноциде и слично. Појмовна метафора која се издваја у овим примерима јесте: **ЗЛОЧИН ЈЕ ТЕЛЕСНА ПОВРЕДА**.

26. На сасвим својствен начин даје приказ страха *грађанског рата* који је унео раскол у наш народ, а поделе које су њиме изазване *оставиле су незалечене ожиљке за собом*.
27. *Јасеновац је још увек жива рана*: вероватно болнија од Блајбурга.
28. Овај срамни акт је укинут интервенцијом Милоша Обреновића. Злочине који сте правили по Балкану више од 450 година, *дубоке су ожиљке оставили српском народу*.
29. *Ране из 1999. године ни данас нису зарасле*, а тек тада било је чупаво делити воз са Албанцима, а камоли исти вагон.
30. Да ли су *Шумарице* и данас *наша жива рана*, једно је од питања на које ће се одговарати на трибини „Сећате ли се Шумарица“, која се данас, у среду, 19. октобра у 20 сати, организује у Духовно-едукативном центру Богословије Свети Јован Златоусти.
31. *Та рана још није зацелила*, она се повремено разбуктава, а данас наш народ *поново квари* у Косовској Митровици и тако обележава четри године од Погрома.

Иако се у контексту рата и злочина лексеме *рана* и *ожиљак* често јављају у свом дословном значењу, у анализираним примерима оне се јављају као изворни домени који омогућавају концептуализацију психолошке и колективне последице на нивоу заједнице. Међутим, *рана* и *ожиљак* се унутар ове метафоричке мреже не појављују као синонимне, већ као два различита когнитивна модела који представљају различите фазе трауме. *рана* упућује на актуелну и још увек болну трауму, односно на процес који није окончан (метафора се остварује путем језичких реализација: *жива рана*, *рана која није зарасла*, *народ поново квари*). Та метафоричка употреба указује на трауму која се непрестано обнавља и остаје присутна у колективном искуству. Насупрот томе, *ожиљак*

означава трајну последицу злочина, односно трауму која је постала део колективног сећања (метафорички изрази: *дубоки ожиљци, незалечени ожиљци, ожиљци који остају*). Док рана симболизује процес патње, ожиљак означава резултат тог процеса – трајни траг злочина који је постао део идентитета заједнице. Треба, такође, нагласити да је истакнута појмовна метафора у блиској вези са првом наведеном метафором НАЦИЈА ЈЕ ТЕЛО, јер нам она омогућава да нацију доживимо као тело које може да задобије телесне повреде. На тај начин злочин се овде представља као физичка повреда друштвеног тела која може изазвати колективну трауму, односно долази до пресликавања са изворног домена ТЕЛЕСНА ПОВРЕДА на циљни домен ЗЛОЧИН. ТЕЛЕСНА ПОВРЕДА (ЗЛОЧИН) може оставити живу рану (актуелна последица злочина), дубоке и незалечене ожиљке (трајне психолошке последице), може поново прокрварити (поново проживљавати бол) и врло тешко зараста (немогућност превазилажења болног сећања на злочин). Ова метафора се делом може сматрати онтолошком, јер апстракција злочин добија облике конкретне телесне повреде, што нам омогућава да о њој говоримо као о физичком ентитету (Лејкоф и Џонсон 1980: 62–63). Међутим, с обзиром на то да ми помоћу специфичних аспеката телесне повреде (попут зарастања, зацељивања итд.) као познатог домена, конституишемо апстрактан домен колективне трауме, ову метафору можемо сврстати у структурне метафоре (Лејкоф и Џонсон 1980: 14–15).

Изворни домен: телесна повреда	Циљни домен: злочин
Незалечени/дубоки ожиљци	⇒ Трајне, дубоко укоренење последице злочина
Жива рана	⇒ Актуелна траума изазвана злочином/геноцидом
Ране које нису зарасле/зацелиле	⇒ Болно сећање на злочин које није превазиђено
Поновно крварење	⇒ Поновно проживљавање трауме / понављање злочина

5. Закључак

Ослањајући се на когнитивну лингвистику и теорију појмовне метафоре, на основу којих је метафора конвенционални механизам мишљења, и на корпусну анализу метафора као методолошки оквир овог рада, испитали смо метафоричке изразе са изворним доменом телесне повреде

(ожиљак и рана). Циљ је био да се покаже на који начин изворни домен телесних повреда учествује у концептуализацији апстрактних појмова у српском језику у различитим дискурзивним оквирима, у зависности од контекста употребе метафора.

Истраживање показује да се изворни домен ТЕЛЕСНЕ ПОВРЕДЕ у српском језику користи као изворни оквир за пресликавање на циљне домene као што су НАЦИЈА, ТУГА, ГРЕХ, НЕУСПЕХ и ЗЛОЧИН. Уочено је да се у политичком и националном дискурсу у анализираном корпусу домени РАНА и ОЖИЉАК користе за описивање историјских и колективних траума, чиме се језички кодирају осећања угрожености, неправде и патње. Када је реч о религији, резултати анализе показују да метафоре засноване на доменима РАНА и ОЖИЉАКА представљају модел кроз који се морални и духовни падови поимају као нарушавање унутрашње целине, док се процес покајања и спасења метафорички изражава као исцељење и обнова. У контексту емоционалне повреде ови домени конкретизују психолошка стања као што су љубавна бол, разочарање и трајне емоционалне последице, чиме се омогућава њихова комуникативна артикулација и разумевање у свакоднев-ној комуникацији. У спортском дискурсу се спортски исходи и њихове последице врло често конкретизују путем истих домена. Добијени налази указују да се изворни домени РАНА и ОЖИЉАКА често користе за концептуализацију одређених апстрактних појава. Резултати истраживања показују да је изворни домен ТЕЛЕСНИХ ПОВРЕДА функционалан и продуктиван у различитим контекстима, пружајући језички и когнитивни оквир за опис сложених и често апстрактних искустава, што је и очекивано с обзиром на то да су изворни домени утемељени у телесном искуству фунда-ментални за метафоричку организацију појмовног система. На основу ових резултата може се закључити да телесне повреде служе као знача-јан когнитивни ресурс за метафоричко пресликавање, али да је потребна додатна анализа већег броја примера како би се утврдила њихова ширина и ограниченост у српском језику. Анализа корпуса такође показује да се исти изворни домен, као што су РАНА и ОЖИЉАК, употребљава у концептуализацији више различитих циљних домена, укључујући емоционална стања (туга, љубавна бол), моралне и духовне појаве (грех, духовни пад), спортске неуспехе и колективне или националне кризе (нација као тело, злочин као телесна повреда). Овакво пресликавање одговара моделу „један према више”. Иако овакви резултати потврђују хипотезу у оквиру испитаног корпуса, закључци се не могу апсолутно генерализовати, али

указују на значајне когнитивне механизме који стоје иза метафоричког пресликавања у српском језику. Анализа је такође показала и да се без обзира на домен – друштвени/искуствени, политички, религијски или емоционални, примењује исти когнитивни механизам пресликавања: апстрактни феномени се представљају као процеси физичког повређивања, крварења, лечења или зрастања. Овај механизам омогућава да се апстрактна искуства појме кроз непосредно телесно искуство које је свима блиско и разумљиво.

Будућа истраживања могла би да обухвате компаративну анализу са другим језицима, како би се утврдило да ли су метафоре телесне повреде универзалне или културно специфичне. Такође, потребно је испитати и рецепцију ових метафора у различитим типовима дискурса (медијском, образовном, књижевном), јер је могуће да се функција и прагматички ефекат метафоре разликују у зависности од комуникативног контекста. На самом крају треба рећи да рад показује како је метафоричко мишљење дубоко укоревљено у физичком искуству и да систематски обликује наш језик и поимање света, истовремено осветљавајући везу између индивидуалног и колективног начина разумевања апстрактних феномена.

ЛИТЕРАТУРА

- Гибс 1996: R. W. Gibbs Jr., Why many concepts are metaphorical, *Cognition*, 61, 309–319.
- Грујић 2020: Т. Грујић, Приступи појмовној метафори, *Форум*, Свеска 1–2, 27–41. DOI: <https://doi.org/10.46793/Forum20.27G>.
- Дејнан 2005: A. Deignan, *Metaphor and Corpus Linguistics*, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Дескамп 2007: M. T. DesCamp, *Metaphor and Ideology: Liber Antiquitatum Biblicarum and Literary Methods through a Cognitive Lens*, Leiden: Brill Academic Publishers.
- Драгић 2015: М. Драгић, Frazеologizmi sa leksemom језик i cilјnim domenom језичке radnje u srpskom i engleskom језiku, *Zbornik za језike i knjiјevnosti Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, 5, Novi Sad: Filozofski fakultet, 9–20.
- Ђорђевић 2014: И. Ђорђевић, Могућност примене појмовних метафора (когнитивног приступа) за унапређивање наставе правописа (Possible applications of conceptual metaphors (cognitive approach) to improve orthography teaching), *Истраживања у педагозији*, 4/1, 130–143/128–140.

- Јаневска 2020: Тамара Јаневска, Метафоре са циљним доменом идеја у српском језику, *Лийар*, 73, 101–111.
- Кевечеш 2002/2010: Z. Kövecses, *Metaphor: A Practical Introduction*, Oxford: Oxford University Press.
- Кликовац 1998: Д. Кликовац, Метафоре наше насушне, *Свети речи: средњошколски часопис за српски језик и књижевност*, 6(8), 35–37.
- Кликовац 2004: Д. Кликовац, *Метафоре у мишљењу и језику*, Београд: XX век.
- Кликовац 2008: Д. Кликовац, Шта је то метафора?, *Књижевност и језик*, LV/1-2: 57–76.
- Лејкоф 1993: G. Lakoff, The contemporary theory of metaphor, in: A. Ortony (ed.), *Metaphor and Thought*, 2nd edition, Cambridge: Cambridge University Press, 202–251.
- Лејкоф и Тарнер 1989: G. Lakoff, M. Turner, *More Than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor*, Chicago: University of Chicago Press.
- Лејкоф и Џонсон 1999: G. Lakoff, M. Johnson, *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*, New York: Basic Books.
- Лејкоф и Џонсон 1980/2003: G. Lakoff, M. Johnson, *Metaphors We Live By*, Chicago: The University of Chicago Press.
- Манојловић 2017: Н. Манојловић, Метафоричка концептуализација циљног домена време, у: Б. Мишић Илић, В. Лопичић (ур.), *Језик, књижевност, време: Језичка исцртавања*, Ниш: Филозофски факултет, 217–227.
- Радић Бојанић 2010: Б. Радић Бојанић, Неки аспекти примене појмовне метафоре у настави језика, *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду* XXXV/2, Нови Сад: Филозофски факултет, 335–346.
- Радић Бојанић 2011: Б. Радић Бојанић, Појмовна метафора као метод учења вокабулара страног језика, *Педагошка стварност: часопис за школска и културно-просветна питања*, LVII, бр. 3–4, Нови Сад: Филозофски факултет, 264–274.
- Расулић и Мишковић-Луковић 2020: К. Расулић, М. Мишковић-Луковић, Шта спаја а шта раздваја когнитивнолингвистички и когнитивнопрагматички приступ метафори?, *Лийар* 72, 11–45.
- Савић 1993: С. Савић, *Дискурс анализа*, Нови Сад: Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет.
- Стен и др. 2007: G. J. Steen, L. J. Cameron, A. J. Cienki, P. Crisp, A. Deignan, R. W. Gibbs Jr., J. Grady, Z. Kövecses, G. D. Low, E. Semino, MIP: A method for identifying metaphorically used words in discourse, *Metaphor and Symbol*, 22(1), 1–39.
- Тејлор 1995: J. R. Taylor, Linguistic categorization, *Prototypes in Linguistic Theory*, Oxford: Clarendon Press.

- Тривић 2017: А. Тривић, Телесне метафоре с временским значењем у српском и шпанском језику, у: Б. Мишић Илић, В. Лопичић (ур.), *Језик, књижевност, време: Језичка истраживања*, Ниш: Филозофски факултет, 229–241.
- Филиповић Ковачевић 2021: С. Филиповић Ковачевић, *Појмовна метафора и метонимија у теорији и пракси*, Нови Сад: Филозофски факултет.
- Хераптс 2010: D. Geeraerts, Recontextualizing grammar. Underlying trends in thirty years of cognitive linguistics, in: E. Tabakowska, M. Choinski, L. Wiraszka (eds.), *Cognitive Linguistics in Action: From Theory to Application and Back*, Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 71–102.

ИЗВОРИ

Serbian Web Corpus (srWaC), *Sketch Engine*, <https://www.sketchengine.eu/>, приступљено 25. 7. 2025. у 17.41.

Ђурђина Т. Јовановић
Душица З. Алексић

CONCEPTUAL METAPHORS WITH THE SOURCE DOMAIN OF SCARS AND WOUNDS IN THE CONTEMPORARY SERBIAN LANGUAGE

Summary

This paper examines how abstract emotional and social phenomena are conceptualized through conceptual metaphors based on the domain of SCARS and WOUNDS. The paper is grounded in cognitive linguistics, more precisely, Conceptual Metaphor Theory, which views metaphor not merely as a stylistic device but as a fundamental mechanism of thought. According to this framework, abstract concepts (target domains) are understood through more concrete, bodily experiences (source domains). The aim of the research was to demonstrate how the source domain of BODILY INJURIES, such as WOUNDS and SCARS, participates in the conceptualization of abstract notions across different contexts in the contemporary Serbian language. Corpus analysis revealed that these metaphorical models systematically occur in diverse contexts, where abstract concepts are understood as injuries that bleed, heal, or leave permanent scars. The study shows that the source domain of WOUNDS and SCARS in Serbian is used to conceptualize a range of abstract phenomena, including emotional states, moral and spiritual issues, sporting failures, and collective and national crises. The analysis also demonstrates that the cognitive mapping mechanism

“one-to-many” – mappings from one source domain onto a number of different target domains – allows abstract experiences to be understood through immediate bodily experience, confirming that metaphor is not only a stylistic device but also a fundamental mechanism of thought. In the political and national contexts identified in the corpus, WOUNDS and SCARS tend to describe historical and collective traumas. In religious discourse, they are often used to conceptualize sin and moral downfall as tangible physical processes. In the emotional domain, they articulate states such as heartbreak, disappointment, and lasting consequences, while in sports discourse, sports outcomes and their consequences are very often conceptualized through the same domains. Overall, the analysis demonstrates that across all domains the same cognitive mechanism applies: abstract experiences are mapped onto processes of physical injury, bleeding, healing, and recovery.

Keywords: conceptual metaphors, source domain, target domain, SCAR, WOUND, the Serbian language